

skidturism, en bransch på väg att smälta bort?

klimateförändringarnas inverkan på alpin vinterturism och adaptionsförmågan hos olika aktörer i branschen¹

ida edelman

Bergsregioner attraherar en stor mängd turister, näst efter kustregioner och är utgör berg den viktigaste destinationen för global turismindustri (Scott 2006). Vinterturism och skidåkning är ekonomiskt liksom kulturellt sett, mycket betydelsefull för många bergsbyar i Europa. Alperna utgör här den ledande bergskedjan för skidåkning, med de största skidanläggningarna och flest antal besökare. Skidindustrins hållbarhet har uppre-

pade gånger identifierats som väldigt sårbar för globala klimateförändringar (IPCC 2001, 2007; Scott 2006). Vintersäsongen 2006/07 var den vinter då skidåkningens framtid verkligen ifrågasattes. Många områden i Alperna och även andra delar av Europa upplevde en ovanligt mild vinter med lite nederbörd (figur 1). Turister, lokalbefolkning och aktörer inom skidindustri uppmärksammade dessa exceptionellt snöfattiga vintermånader. På

Figur 1. Desperat försök till skidåkning (CIPRA 2006).

¹ Den här texten är en nedkortad version av mitt examensarbete i geografi (Edelman 2008), skrivet vid Stockholms universitet våren 2008.

Figur 2. Utsikten från en skidanläggning i Österrike (CIPRA 2006).

vilket sätt har detta påverkat olika aktörer i skidbranschen?

Undersökningen utgår från hur svenska researrangörer, som erbjuder skidresor till Alperna, påverkas av och anpassar sig till klimatförändringar. Syftet är att ta reda på vilka svårigheter och nya möjligheter som den alpina vinterturismen står inför, kopplat till ett varmare klimat med minskad snötillgång, och att jämföra olika aktörers varierande adaptionsförmåga.

Konsekvenser av osäkerhet

Internationella Alpskyddskommissionen (CIPRA), publicerar regelbundet i sin tidskrift aktuell forskning rörande Alperna. I numret *Wintertourismus im Wandel* (nr 81

2006) behandlas vinterturismens förändring, där konsekvenser av en mer instabil skidindustri beskrivs. Exempelvis ökar antalet endagsbesökare till skidområden och antalet veckobesökare sjunker. Orsaken är att snötillgången har varit så pass osäker de senaste åren att folk inte vågar boka veckoresor på förhand som tidigare, utan inväntar snörika dagar. Detta gäller framförallt inhemska skidåkare som bor inom några timmars resväg från skidorterna. Konsekvensen av endagsbesökandet blir mer trafik och personbilar (figur 2), hög belastning på vägarna, färre hotellgäster och en osäkerhet för alla aktörer i skidbranschen. Problemen uttrycks som något utav en kris för Alperna och även Pyrenéerna, men enligt artikelserien står än så länge inte Skan-

Figur 3. Snökanon, en vanlig adaptionsstrategi för skidanläggningar (CIPRA 2006).

dinavien, Australien och Japan inför denna kris.

Den kritiska situationen för skidbranschen i delar av världen, och även den allmänna trenden idag med växande företag, medför åtgärder som att ständigt bygga ihop skidanläggningar till stora komplex. Tanken är att ju större verksamheten är, desto större chans för skidanläggningarna att överleva. Andra aktuella åtgärder är ökad produktion av konstsnö och utvidgning av skidområden på högre, tidigare oexploaterade toppar. I flera artiklar diskuteras de ekologiska och ekonomiska konsekvenserna av detta (Scott & McBoyle 2007; Wolfsegger et al 2006). Till exempel måste vattnet som används i snökanonerna (figur 3) renas ordentligt och hålla badvattnenstandard innan det kan sprutas ut i pisterna. Trots det innehåller konstsnö många miljöfarliga ämnen som tas upp av jorden när snön smälter. Dessutom är snökanonerna och driftkostnaderna så pass dyra att priset för liftkort ständigt måste höjas, varför skidåkning till sist befaras bli en sport få förunnat.

Exempel från Alperna

Många lågt liggande skidanläggningar bedöms vara i riskzonen för att redan inom en snar framtid inte kunna fortsätta sin verksamhet. Till exempel har den välkända och betydelsefulla skidorten Kitzbühl i Österrike, som ligger på 762 möh, haft många dåliga vintrar och osäkerheten inför framtiden har ökat (Wolfsegger et al 2006). Orsaken är helt enkelt att snögränsen kryper allt högre upp; det är kallare på högre höjder och chansen ökar därmed för snöfall och även att snön ska ligga kvar när den väl fallit. Dessutom är förutsättningarna att tillverka konstsnö under snöfattiga vintrar bättre på högre höjd, eftersom det krävs ca 3–4 minusgrader under några dagars tid för att kunna tillverka snö. Detta skapar så kallade »winners and losers» inom skidindustrin (Scott et al 2006:393; Agrawala 2007:12). De högt liggande, stora skidanläggningarna kommer förmodligen att uppleva ett ökat tryck och förfrågan på bäddplatser. Dessa klassas då som vinnare, och orter som Kitzbühl som förlorare.

Snösäkerhet har inom skidbranschen

Tabell 1. Nuvarande och framtida tillgång till snösäkra områden i Alperna (baserad på Agrawala 2007).

Land	Antal skidorter	Snösäkra under aktuella förhållanden	+ 1°C	+ 2° C	+ 4° C
Österrike	228	199	153	115	47
Schweiz	164	159	142	129	78
Tyskland	39	27	11	5	1
Frankrike	148	143	123	96	55
Italien	87	81	71	59	21
Totalt	666	609	500	404	202

blivit ett frekvent använt begrepp, men vad som är en snösäker ort beror på vem som definierar och med vilka kriterier. Ett relativt vedertaget koncept i Schweiz är »100-dagarsregeln», en riktlinje som används i synnerhet för större skidorter (Abegg et al 1997). Regelen innebär att en framgångsrik skidort bör kunna garantera cirka 100 dagar med åkbara förhållanden per säsong. Vad som anses vara åkbara förhållanden, utifrån säkerhetsaspekter, liftars operativa möjligheter och skidåkares upplevelser, är generellt sett ett 30 cm tjockt snötäcke (Scott et al 2006). Om årsmedeltemperaturen på grund av klimatförändringar förhöjs med några grader kan detta få stora effekter på snösäkerheten i många skidområden (tabell 1).

Tidigare mättes och definierades snösäkerheten endast utifrån naturliga snöförhållanden men nu bör, enligt Scott et al (2006), även möjligheterna att tillverka konstsnö räknas med i ekvationen. Detta ger en mer rättvis bild av skidområdenas snötillgång, då de flesta skidorter numer använder sig av snökanoner. Den aktuella vintermedeltemperaturen för den specifika skidorten bör noteras för att beräkna i vilken utsträckning snökanonerna kan använ-

das varje säsong.

De svenska researrangörerna definierar ofta snösäkerhet genom ortens placering, om skidåkningen ligger på 1500-3000 meter så anses den vara snösäker. Orter där det finns en glaciär att åka på i närheten eller ett antal närliggande skidområden som »back-up», klassas också ofta av reseföretagen som snösäkra.

Adaptionstrategier

Begreppen adaption, adaptionstrategier och adaptionskapacitet handlar om anpassning till yttre omständigheter. I den här studien användes begreppen som måttstock för olika orters och företags förmågor att hantera en framtida negativ förändring. Strategierna och kapaciteten bygger såväl på ekonomiska och metrologiska förutsättningar, som på kreativitet och driftighet. I den definition som kan hittas i gloslistan på IPCC:s hemsida (IPCC 2008) beskrivs adaption som: »Initiatives and measures to reduce the vulnerability of natural and human systems against actual or expected climate change effects», dvs åtgärder för att minska sensibiliteten hos olika typer av

system mot framtida klimatförändringar.

Adaptionsstrategier för en förändrad vinterturism har sedan många år studerats och diskuterats i alpländerna. Förändringar och möjlig adaptation kan ses ur olika perspektiv; ekonomiska, sociala, ekologiska, politiska etc, som representerar olika intressen vilka kan hamna i konflikt med varandra. Ett exempel är orter i Österrike som vill få statliga bidrag för att investera i konstsnö eller att bygga nya liftsystem högre upp i bergen och härmed försöka säkra vinterturismen och den lokala sysselsättningen. Detta ifrågasätts dock ur ett ekologiskt perspektiv, bland annat för att vissa ämnen i konstsnö anses påfrestande för marken och att det är känslig oexploaterad mark högre upp (Wolfsegger et al 2006). Åren 2002 och 2003 ansökte 36 stycken skidanläggningar i Österrike om lov att bygga ut liftsystemen på högre höjder. I många av fallen var motståndet från lokala invånare och miljöorganisationer stort. Den allmänna opinionen kommer troligen att utgöra en betydande politisk barriär för den här typen av adaptionsstrategier, menar Scott och McBoyle (2006).

Svenska researrangörer

Ovan har konsekvenser av klimatförändringar och adaptation beskrivits för platsbaserade aktörer, som skidanläggningar och hotell, och här kan även andra lokala verksamheter räknas in såsom skidskolor, skiduthyrningar och restauranger. För att se hur denna i Österrike aktuella fråga bemöts i Sverige valde jag att undersöka några av de svenska företag som erbjuder skidresor till Alperna; Active Ski, Langley Travel, Lion Alpin (numer Højmarks Rejser),

Nortlander, Ski Unlimited, STS Alpresor och Ving Alpin. Med dem genomförde jag en djupintervju och sex strukturerade intervjuer med fokus på turismsamordnarens makt, perspektiv och adaptionsförmåga. Centrala frågor var: Har ni känt av oro inom företaget eller från kunder gällande snösäkerhet på destinationerna? Hur förhåller ni er till klimatförändringar i Alperna, idag och i framtiden? Tror ni ett förändrat klimat kommer påverka er verksamhet? Kan man inom företaget se några adaptionsstrategier, pga att snömängden tycks minska? Hur ser ni på företagets framtid?

På frågan om de knappa snöförhållandena i Alperna vintern 2006/07 hade påverkat företagets verksamheter, uppgav nästan alla företag att de inte i någon större utsträckning hade påverkats. Men de vittnade ändå om en del konsekvenser, såsom färre gäster i början av säsongen, besvikna kunder, svårigheter att sälja in »sista-minuten»-biljetter, en del ombokningar och avbokningar och efterfrågan på högt belägna orter. Totalt var det en lite sämre säsong ekonomiskt sett, uppgav några av företagen. Men det kunde ha varit värre, för det var framförallt första halvan av säsongen som var snöfattig och detta kunde man till viss del ta igen under slutet av säsongen. Vad gäller skillnader i bokningar och efterfrågan de senaste två säsongerna menar Lion Alpin att gästerna väntar med att boka, många bokar sin resa bara en eller två veckor innan avfärd. Hur säsongen var året innan styr till stor del när folk bokar sin semester tror Langley Travel, som också känt av hur kunder väntar med att boka för att se hur vintern blir. Företaget Ski Unlimited menar att folks preferenser för när de ska åka är relativt begränsade,

høgsäsongen för skidåkning är januari till mars. Det är då både privata grupper och företag vill iväg på resor och konferenser, och familjer har sport- och påsklov. Svårigheten är att sälja skidresor i december och april, dessa månader finns det enligt Ski Unlimited ofta mycket snö på flera orter, men det är inte många som är beredda att åka. Det är en annan »mindset» då, som företagets managing director uttrycker det. I december är det jul som gäller och efter påsk är det »färdigåkt» för den här säsongen. Då spelar man golf, båten ska läggas i och så vidare.

För att parera denna osäkerhet har en del av reseföretagen utvecklat en form av adaptationsstrategi gentemot kunderna, en så kallad »snögaranti». Hos vissa företag ingår den i resans pris och hos andra kan den köpas till. Detta innebär att man vid snöbrist blir flyttad till en annan av företagets skidorter, alternativt transporterad till ett närliggande skidområde för dagen. Nya samarbeten har då krävts och bland annat Ski Unlimited har arbetat fram en ny typ av icke-bindande bokningar hos sina hotell. Andra strategier som utvecklats är alternativ till skidåkning på destinationen samt utveckling av sommarutbudet inom företaget. På frågan om klimatförändringar är ett hot mot skidåkningsturismen, kan svaren sammanfattas med: »Ja, förmodligen i ett längre perspektiv». De närmaste åren kommer troligtvis inga större förändringar att ske. Men inom ett par år kommer utbudet av åkbara resmål minska och perioden för vintersport vara mer begränsad, förmodade en del av de tillfrågade.

Vad som även ska poängteras är att inte alla skidreseföretag »tror» på klimatförändringar eller att det kommer påverka

deras verksamhet. Dessa ville dock trots detta gärna beskriva hur de internt jobbade med miljöfrågor för att minimera sin egen påverkan, till exempel genom att försöka undvika flyg som transportmedel. Skidturismen, liksom andra former av turism, ansågs vara indirekt hotad av att flygbolagen år 2012 kommer att kunna handla med utsläppsrätter vilket kommer att få effekter på flygpriserna och därmed resor till Alperna. Men det gäller att anpassa sig till de förändringar som sker och vända dem till något positivt, svarade Nortlander på frågan om företaget känner oro inför framtiden. Inte heller de andra företagen visade någon större oro men menade att olika klimat- och miljöanpassningar är nödvändiga nu och kommer bli ännu viktigare i framtiden. Det två företag som inte har skidåkning som sina största produkter (Ving Alpin och Langley Travel) betonade vikten av att ha andra »pålar» att luta sig mot, som sommarresor.

Flexibilitet

Jämförs de olika aktörerna – »tourism stakeholders» – i branschen med varandra framkommer att de har helt olika möjligheter till adaptation. Skidanläggningar är utbyggda på en viss geografisk plats, där berg och liftar står permanent och är därför bundna till denna plats oberoende av aktuella snöförhållanden. Researrangörer är mer flexibla men har ofta avtal med lokala platsbundna aktörer såsom hotell, restauranger, uthyrningsföretag etc. Alla parter eftersträvar att få trygghet och garantier i sina avtal och bokningar och det blir därför svårt att skapa en flexibel plattform. Samtidigt är det just det som bör eftersträvas!

Ledordet som kan sammanfatta hög adaptionsförmåga hos skidreseföretag är *flexibilitet*. Flexibiliteten hos företaget måste finnas i både rum, tid och aktivitet för att adaptationen ska bli optimal. Verksamheten kan vara flexibel på olika områden; typ av arrangemang, boknings sätt, möjlighet till byte av destination etc. Tiden är svår att göra flexibel för både arrangör och anläggning, då vintern är den ekonomiskt viktigaste delen av året och i synnerhet skolloven utgör här en begränsning.

Skidåkarnas preferenser och naturbaserad turism

Resenärerna är på ett sätt inte så flexibla eftersom semestern och bokandet av resor i hög grad styrs av skollov och större högtider. Samtidigt finns en viss flexibilitet i att många, framförallt unga, skidresenärer väntar med att boka sin resa, för att försäkra sig om tillräckliga snöförhållanden. Turisternas beslutsfattande påverkar hela resebranschen och Hall (2005) påpekade för några år sedan att endast konturerna har börjat framträda av den globala klimatförändringens effekter på turisternas preferenser och beslutsfattande. Hall menar att även säsongsmönster och destinationers utbud av aktiviteter påverkas, liksom utslagningen av turistdestinationer och framväxten av nya.

Svårigheterna och de förändrade förutsättningarna för skidindustrin kan jämföras med annan typ av naturbaserad turism, som till följd av klimatförändringar kan tvingas till omstrukturering eller avveckling. Bodén (2007) beskriver i sin studie bland annat algblooming som orsak till sämre förutsättningar för många badorter i södra

Sverige. Även internationell strandturism kan komma att påverkas, framförallt pga högre och till sist kanske outhärdliga, temperaturer och sämre vattentillgång. Detta kan resultera i att folk hellre väljer badsemester på vintern och berg på sommaren, menade Philippe Bourdeau i sin keynote-föreläsning på konferensen »Alpine Future» (som hölls i Innsbruck, oktober 2007). För att illustrera detta framställde han en modell över en tidigare säsong- och preferensväxling för turismen, och en kommande. Växling har skett mellan först bergsturism på sommarn och vinterturism vid havet till dagens situation med bergsturism på vintern och havsturism på sommaren. Enligt modellen är dock en växling tillbaka till ursprungsläget med sommarturism i bergen och vinterturism vid havet att vänta. Det första skiftet berodde på skidindustrins framväxt, många människor ändrade då sina resmönster och valde berg och skidåkning på vintern. Det nästkommande skiftet, enligt denna prognos, ligger klimatförändringarna till grund för.

Framtiden

Flera av de tillfrågade skidreseföretagen har insett att försäsongen har börjat bli kortare, det vill säga att snön kommer senare, men att eftersäsongen blir längre. Därför gäller det att försöka förlänga den skidsäsong som erbjuds och välja destinationer som hålls öppna en bra bit in på våren. Därtill måste resenärernas inställning till skidsäsongen förändras, alternativt att sportlovet skulle omstruktureras och läggas senare under vårterminen. Detta skulle kunna vara en adaptionsstrategi för hela samhället, om tendenserna till en förskjutet vintersäsong

skulle bekräftas. För att förbättra sina chanser till snörika destinationer uppger samtliga företag som tillfrågats att de i huvudsak kommer satsa på högt belägna orter. De mindre och lågt liggande orterna kommer troligtvis så småningom behöva avveckla sin verksamhet. Det slår inte så hårt mot researrangörerna, men däremot mot alla de samhällen i Alperna som byggt upp en relativt stor infrastruktur och ekonomisk bas kring vinterturism. Många andra faktorer förutom klimatet påverkar turismströmningarna, såsom ekonomiska fluktuationer, bensinpris, demografiska förändringar etc (Bodén 2007). Därför är det svårt att dra

slutsatser om framtida skidturism endast utifrån klimatförändringar. Dessutom är flera av scenarierna (bland annat IPCC:s) framställda för år 2050 och 2080, vilket inte är en relevant tidsrymd för alla parter, företagen planerar ju oftast bara för några år framöver. Fast trots detta har flera av de tillfrågade researrangörerna börjat ta till sig vetenskapens långsiktiga prognoser. Så om skidturismen är en bransch på väg att smälta bort är ingen lätt fråga att besvara, det beror bland annat på vilken tidsrymd man pratar om, på vilken plats, höjden över havet och vem man tillfrågar.

Referenser

- Abege, B et al (1997) Climate Impact Assessment im Tourismus, *Die Erde* 128 (2): 105–116.
- Agrawala, S (red) (2007) *Climate change in the European Alps, adapting winter tourism and natural hazards management*, OECD Publications, Paris.
- Bodén, B (2007) *Naturbaserad turism och klimatförändring*, Mittuniversitetet, ETOUR, Östersund.
- CIPRA (2006) Wintertourismus im Wandel, *Commission Internationale pour la Protection des Alpes* 81.
- Edelman, I (2008) Skidturism, en bransch på väg att smälta bort? Klimatförändringarnas inverkan på alpin vinterturism och adaptionsförmågan hos olika aktörer i branschen, opublicerat examensarbete (kandidat), Geografiprogrammet, Stockholms universitet, Stockholm.
- Hall, C M & J Higbam (2005) *Tourism, recreation and climate change*, Channel Vive Publications, Clevedon.
- IPCC (2001) *Climate change 2001: impacts, adaptation and vulnerability*, Third assessment report, Cambridge University Press, Cambridge.
- IPCC (2007) *Climate change 2007: impacts, adaptation and vulnerability*, Fourth assessment report, Cambridge University Press, Cambridge.
- IPCC (2008) Glossary WG2, www.ipcc.ch (15 november).
- Scott, D (2006) Global environmental change and mountain tourism, I: S Gössling & M C Hall (red) *Tourism and global environmental change: ecological, social, economic and political interrelationships*, Routledge, London och New York.
- Scott, D & G McBoyle (2007) Climate change and adaptation in the ski industry, *Journal of Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change* 12 (8):1411–1431.
- Scott, D et al (2006) Climate change and the sustainability of ski-based tourism in North America: a reassessment, *Journal of Sustainable Tourism* 14 (4): 376–398.
- Wolfsegger, C; S Gössling & D Scott (2006) Climate change risk appraisal in the Austrian ski industry, *Tourism Review International* 12 (1):13–23.

Ida Edelman studerar geografi vid Stockholms universitet och var tidigare utbytesstudent och skidlärare i Österrike.

E-post: idaedelman@msn.com